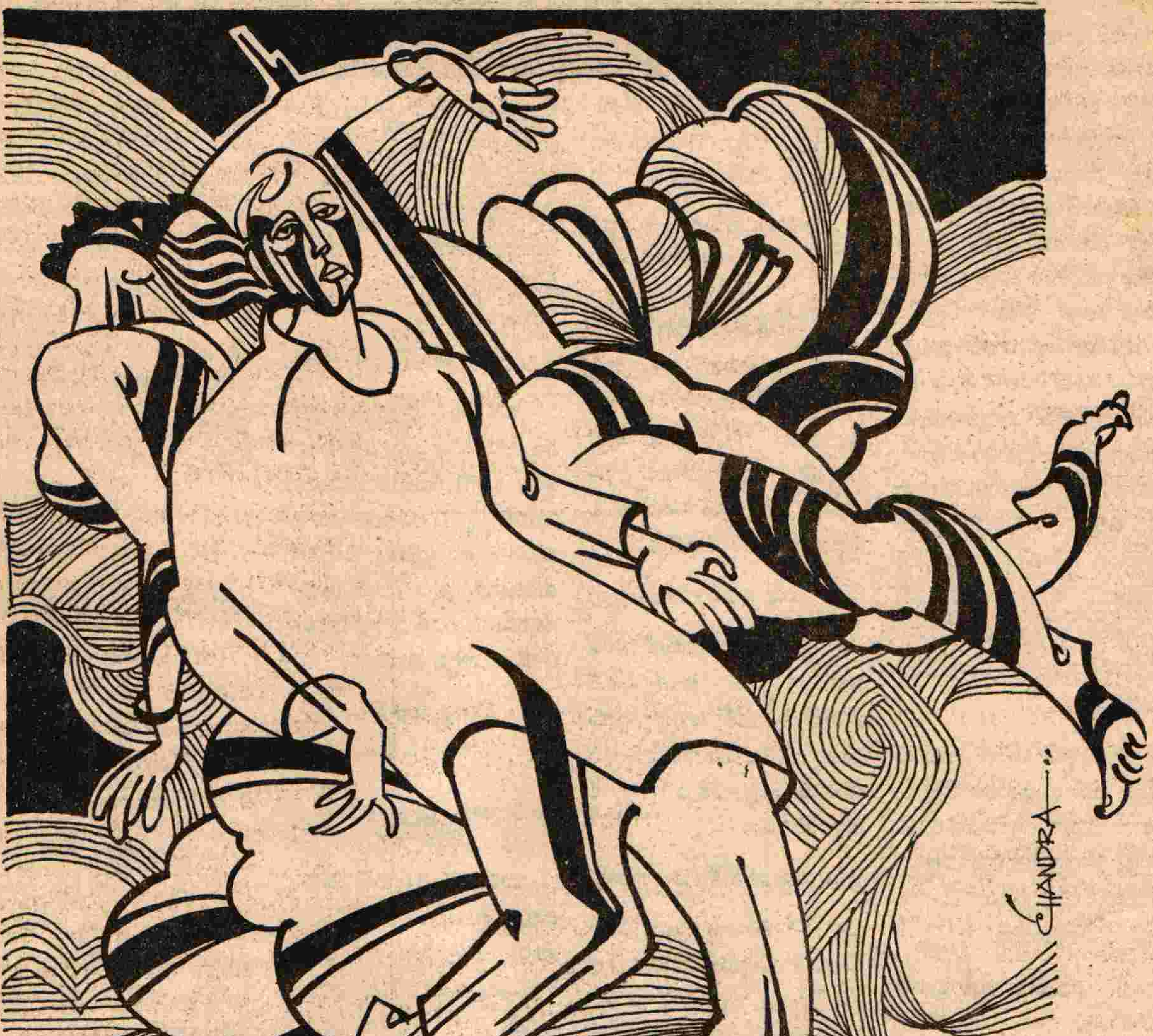

కదంబ కథలు వేరేలోకపు స్వగతాల్లో

మునిపల్లె రాజు

అస్తిత్వవేదన

సచ్చిదానందం నుండి సాహిత్య సమాలోచనా సంకలనం వచ్చింది. సంగీతకచేరీ ఆసాంతం వినమని రేడియోలో కడపటి జుగల్బందీ హెచ్చరిస్తున్నది. సీసాలో సార్బిట్రేట్ మాత్రలు నిండుకొన్నవని దృశ్యం చెబుతున్నది. గదినిండా నిశ్శబ్దపు తుపాను.

ఇంతలోనే ఏదిశనుండో సాధుమధురస్వరంలో ఏదో ప్రాచీన సుగంధ కెరటాలతో ఒక ప్రశ్న. ఒక మానవీయ ఆందోళన - "ఎవరికీ గుండె జబ్బు మాత్రలు?"

ఏ ఊర్ధ్వలోకాల నిర్మల సరోవర తీరాల్లోనో యోగనిద్రలో వున్న నిత్యపితరులెవ్వరో ఈ భూలోక వారసుడి క్షేమంగురించి, కలతచెందుతున్నారా? ఎందుకీ బోధివృక్షపు కరుణతో నరలోకపు వాసనల్లో

చిక్కుకొంటున్నారు? మీకు ధర్మోదకాలు వదలని గోత్రీకులం. మీ సాంవత్సరీకాలను మరచిన వారసులం. మీకు వర్ధంతులు లేవు. మీకు జయంతులు రావు. అయినా మీరు ఫలవృక్షాలుగా నిత్యశిలా ప్రహారాలతో గాయపడి అలసిపోయినా నీడ నివ్వకముడుచుకోరేం! పళ్లనివ్వమని పవ్వళించరేం?

పుస్తకంలో పుటల రెపరెప. కథకుణ్ణిగదా - ఆ ప్రకరణం తెరిచాను. ప్రథమ శీర్షికే ఇది - "కథను నమ్ము. కథకుణ్ణి గాదు." ఎక్కడో ఏదో జీవ నరం, ఎక్కడో ఏదో ప్రాణనాడి కలుక్కుమన్నది.

జ్ఞానమూ, జ్ఞానదాతా, జ్ఞానగ్రహీతా - ఈ మూడు ఒకటికావా? నావాక్కు మనస్సునందు ప్రతిష్ఠిత మగుగాక! నా మనస్సు వాక్కునందు ప్రతిష్ఠిత మగుగాక! నామనో వాక్కులు వేదవాహికలగుగాక! ఈ ఉపనిషత్ సూక్తులు అసంబద్ధమైనవా? ఆ-లయాన్విత గాంధర్వరాగం, పొరలు పొరలుగా పేరు కొన్న ఆనంద పల్లవం - చడీచప్పుడు లేకుండా స్తంభించిపోయింది. వేరేదో నీలిమేఘం నాచుట్టూ కమ్ముకొస్తున్నది. ఒడలు చల్లబడి వాంతి అయి ఏ ఆప్తుల ఆక్రందనో - "సార్బిట్రేట్, సార్బిట్రేట్"కు - సడిలేని జడిలేని జవాబులో. ఇంకొక కాలరేఖపైన, ఒక ప్రశాంత ప్రవాహంలో ఆకార శూన్యమైన పడవలో, గమ్యం గురించిన ఆలోచనలు లేని నేపథ్యగానం ఆలకిస్తూ ఎక్కడికో పయనం. అచ్చట ఎన్నెన్నో భాషలు. దుర్భయాత్ర. దుర్భయాత్ర. కృపయాతాత్ర గచ్ఛతు. సఫర్ అజ్ నాట్ టు మాక్ అవర్ సెక్స్ వితౌ ఫాల్స్ హుడ్. చెదరు బెదురుగా క్షణిక రాగాలు. ఎవరికీ చిరునామా ఇచ్చిరాలేదు. నోసత్ - నోచిత్ - నో ఆనంద్. నోసంగీత కచేరి. నో సాహిత్య సమాలోచనం. సార్బిట్రేట్ -- నో - నో ! అన్నిటికీ అతీతం.

ఈ లోకంలో నీలంవేరు, నక్షత్రాలు వేరు. నాపడవ చుట్టూ ఎందరెందరో పూర్వపు ఆప్తులు, శత్రులు, శప్తులు, స్వార్థులు, పవిత్రులు, దాతలు, రాక్షసులు, మనుషులు, మనీషులు, ఇందరి చరిత్రలు రాయలేను. ప్రయాణపు నీరసం, మా బామ్మకు, మా అమ్మకు నమస్కరిస్తున్నాను - భాషవాలక. నా జీవితపు ఆది అనుభూతుల్లో, మధ్యలో, అంతంలో నాతో ఎంతో కొంత స్నేహాన్ని పెంచిన సామాన్యుల్ని ఎంచుకొని కథ పాడిగిస్తున్నాను.

బరూచా - పార్శీ పెద్దమనిషి

1947లో బొంబాయికి బదిలీ అయినప్పుడు, నా వసతి సమస్య అంతసులభంగా పరిష్కారమవుతుందని వూహించలేదు. "నాతోరా - నీకోగది చూపుతాను. నచ్చితేచేరిపో" అని విశాఖ క్రిస్టోఫర్ భరోసాయిచ్చాడు.

గది ఒక మోస్తరుగా పెద్దదే. ఒకమంచం, మేజాబల్ల, రెండుకుర్చీలు, గోడకు అద్దం. చిన్నబాత్‌రూం. కాని - అది ఒక చిన్న బొగ్గులడిపో ఆవరణలో డాబా మీదవున్నది. బొగ్గురాశుల పక్కగా పది అడుగులునడిస్తే మెట్లు. యజమాని పేరు బరూచా. పార్శీల్లో గూడా పేదవర్గపు సంసారాలుంటాయని నాకాతని పరిచయంతో అర్థమయింది. యజమాని మంచివాడు. ఒంటరివాడు. బట్టతల, చెదిరిపోని చిరుహాసం, ఏ విషయంలోనూ అతడినుండి ఒత్తిడిలేదు. అద్దె మొదటివారంలో చెల్లించటం ఒక్కటే షరతు. ఒక విధంగా మా ఇరువురి మధ్యా నిర్లిప్త స్నేహం కుదిరింది. రెండవ శనివారం నాకు సెలవుగనుక తనుకొంచెం వూపిరి పీల్చుకొని బొగ్గుల అమ్మకం పనినాకు అప్పజెప్పినా నేను కించపడలేదు. దాదాపు తొమ్మిది పదినెలలు గడిచాయి. ఆచట్టు పక్కల జోళిమిల్లుల కార్మికులే ఎక్కువగా బొగ్గు కొనేందుకు వచ్చేవారు. అంతా చిన్నచిన్న బేరంకిందే లెక్క. బరూచా వాళ్లచెల్లెలు సుస్తీగా వుందని తాళాలు నాకప్పగించి సాయంత్రం లోపే వస్తానని ఆ మధ్యాహ్నం కొలాబా వెళ్లాడు మరాఠీ ముసలమ్మకు నేను బొగ్గుపారతోదోకి తూచియిస్తున్నాను. ఖాకీ పాతప్యాంటులో వున్నాను. పారకు ఏదో లోహపు కడ్డీలాంటిదితగిలి తూకం హెచ్చుతగ్గులుకావటం కన్పించింది. ఆకడ్డీని తొలగించి ముసలమ్మకు పంపివేశాను.

ఆకడ్డీ బరువుగా వుంది. చూస్తే తుప్పులేదు. ఏవో మరకలూ, బొగ్గున్లమసి అలుముకొని వున్నవి. పరీక్షగా చూచాను. అది నిజానికి బంగారపు కడ్డీ.

1946లో బొంబాయిలో ఒక హార్బరులో పెద్దపేలుడు సంభవించింది. చాలాపెద్ద విధ్వంసం. హార్బరులో రెండు మందుగుండు సామగ్రినౌకలు నిలిచివున్నాయి. వాటి సరసన ఒక బంగారు (బులియన్) టన్నులు మోసుకొచ్చిన నౌక. ఎట్లా సంభవించిందో అగ్నిప్రమాదం. మందుగుండు పేలి ఆకాశమంతా ప్రజ్వలితమైంది. ఆ అగ్నిప్రమాదం బులియన్ నౌకనూ పేల్చివేసింది. నిప్పుతునకలు మూడు మైళ్లదూరం గూడా ఎగిరిపోయినాయి. ఇనపపూచలు, బంగారు కడ్డీలు, బాంబుల తునకలూ ఎగిరెగిరి పయనించాయి. బంగారుముద్దలు దొరికనవాళ్లు కొందరు ధనవంతులయినారని గూడా విన్నాను. బహుశా బొగ్గుల్లో లోతుగాకూరుకుపోయిన ఈ కడ్డీగూడా బంగారమేనని నాకు తోచింది.

బరూచా తిరిగివచ్చాక డబ్బులెక్కయిచ్చేసి, అక్కడొక కడ్డీ అడ్డంగా వున్నదని చెప్పి స్నానంచేసేందుకు డాబామీదకు వెళ్లి పోయాను. ఒక అరగంట తర్వాత బరూచా నాతలుపుతట్టి కొంచెం తడబడుతూ చెప్పాడు: ఆకడ్డీ రాగిది. నేను బొగ్గుల్లో దాచాను.

అతను అబద్ధం ఆడుతున్నాడని నేను గ్రహించాను. నేనా సంవత్సరమే ప్రభుత్వ క్వార్టర్స్‌లోకి మారి ఆతర్వాత ఇంకోవూరు బదిలీ అయి - బొంబాయి నగరానికి మళ్లీ తిరిగిరానంత దూరం వెళ్లిపోయాను. అక్కడి సంగతులెప్పుడన్నా ఉత్తరాల్లో వ్రాసే క్రిష్టాఫరూ చనిపోయాడు.

దాదాపు రెండుదశాబ్దాల పైనే పాతికేళ్ల కాలం గడిచింది. నా మొదటిపుస్తకం అచ్చువేయించు కోటానికి డబ్బుకొరత అడ్డు. పని ఆగిపోయింది.

ఆ మధ్యాహ్నం నాకోరిజిస్టర్డ్ పోస్టులో కవరు వచ్చింది. అందులో ఐదువేల రూపాయిలకు ఒక డిమాండ్ డ్రాఫ్టు, ఇంగ్లీషులో గ్రామర్ తప్పుల్తో ఒక జాబు: పాతికేళ్ల క్రితం నాకోమేలు చేశారు మీరు. నేను అబద్ధం ఆడాను. అబద్ధం కాదు అసత్యం. తప్పు దిద్దుకొంటునాను ఆ వస్తువు అమ్మివేశాను ఎప్పుడో. మీ చిరునామాయిప్పుడే లభించింది. ఇది నా పశ్చాత్తాపానికి పరిహారం - బరూచా."

భాస్కరన్ హవల్దార్

హవల్దార్ భాస్కరన్ నాయర్‌తో నా ప్రథమ పరిచయం కలకత్తా సియాల్దా రైల్వేస్టేషన్ ప్లాట్‌ఫాం మీద. స్టేషన్ బయట మైదానంలో అసంఖ్యాకులైన అప్పటి తూర్పు పాకిస్తాన్ కాందిశీకులు. భూలోకపు విషాదం అంతా అక్కడే. నగరపు మురికి అంతా అక్కడే. బలహీనుల ఆర్తుల అభద్రత అంతా అక్కడే. ఆబీభత్సాన్ని చూడలేక టాక్సీదిగంగానే స్టేషన్లోకి వెళ్తున్నాను. భాస్కరన్ అంతపొద్దుటే నీళ్లకొళాయివద్ద మంచినీళ్లు తాగుతున్నాడు. నాకు సైనిక పటాలాలతో వున్న సన్నిహిత పరిచయంతో పోల్చుకొన్నాను - కేరళనుండి ఇక్కడిదాకా ఒక్కరైల్వే వారంటుతోనే వచ్చివుంటాడు. ఉన్ననాలుగు డబ్బులూ ఖర్చయిపోయాయి. నీళ్లతో కడుపు నింపుకుంటున్నాడు,

అప్పటికి ఫరక్కా వద్ద రైల్వేలైను లేదు. గంగదాటాలి, న్యూబొంగాయ్‌గావ్‌వద్ద మళ్లీ అస్సాం

దుస్సంఘటన

"మీ జీవితంలో కల్లోలం రేపి, అల్లకల్లోలంచేసి, దుర్భరంగా మార్చిన సంఘటన మళ్లీ సంభవిస్తే ఏం చేస్తారూ" అడిగింది భార్య సీత, రామారావుని.

"ఛ.. ఛ.. అలాంటిసంఘటన జరగదు... నేను రెండో పెళ్లి చచ్చినా చేసుకోను" చెప్పాడు రామారావు.

లకనం మూర్తి (కాకినాడ)

రైలుబండి పట్టుకోవాలి. అతను నాగాలాండ్ నేను గోహతి. నా సామాన్లు స్టీమర్ దాకామోసి నన్నుడెక్ మీద కూచోబెట్టాడు. తన ఇంటి సంగతులు చాలా చెప్పాడు. సంస్కృతంలో మంచి పరిచయం వుంది. చిన్నతనంలో కథాకళి నృత్యం కొంతనేర్చాడు. పెద్దకుటుంబం, సైన్యంలో చేరాడు. అతనితో సంభాషిస్తుంటే భవిష్యత్తుమీద విచారం వుండదు. మా ప్రయాణం - ఇద్దరివీ వేర్వేరు రైల్వే తరగతులైనా ఆనందంగా నడిచిపోయింది. జంక్షన్లలో నాకు టీ తెచ్చి యిచ్చేవాడు. అతని ఆకలి నాకుగుర్తున్నది.

సరిగ్గా ఒకటిన్నర సంవత్సరాల తర్వాత మళ్లీ హౌరాలో తటస్థపడ్డాం. ఫోర్ట్ విలియంలో చీఫ్ ఇంజనీర్ ఆఫీసులో నాపని ముగించుకొని జీపు దిగి అస్సామ్ మెయిల్ నిలిచేచోటుకు హడావిడిగా పరుగెడుతున్నాను. "సార్, సార్--" అదే భాస్కరన్. ఈసారి ఇద్దరం దిమాపూర్ దాకా పయనించాలి. కాని అతని పరిస్థితి అదే. తమ్ముళ్లు చెల్లెళ్లకోసం అతను చేస్తున్న త్యాగం దాచినా దాగని విత్తనం. ఇద్దరం రైల్వే యూరపియన్ రెస్టారెంట్లో భోం చేశాం. బోగీలో నా బెడ్డింగు పరచి తను సెకండ్ క్లాస్ బోగీకి వెళ్లి పోయాడు. ప్రతికూడలి వద్దా నా క్షేమం కనుక్కోవాల్సిందే. బీహార్లో గట్టి పెరుగుముంతమీద పంచదార మస్తుగా చల్లించి తెచ్చేవాడు. పంచదార పాకం పల్లీ చెక్కలు అతనికి చాలా ఇష్టం. మర్నాడు గోహతిలో మధ్యాహ్న భోజనం.

తీన్ సుకియాస్టేషన్లో మళ్లీ కలిసాడు. "సార్ ఇవ్వాళ మీ పుట్టినరోజుగదా" అన్నాడు. ఎంత జ్ఞాపకం! తీన్ సుకియా కిటకిటలాడుతున్నది. నేపాలీ కూలీలు వందలసంఖ్యలో వున్నారు. "సార్ - ఇక్కడ మావూరి నాయర్ మంచి దోశలు వేస్తాడు. దిగండిసార్" అన్నాడు.

నాకు ఓపికలేదు. వద్దన్నాను. అతను వినిపించుకోలేదు. బలవంతంగా దిగాను. స్టేషన్ మూల. నాయర్ దోసెలవాసనను బట్టి నడుచుకొంటూ పోతున్నాం.

వెనక పెద్దపేలుడు. నేను దిగిన బోగీ, ఆపక్క బోగి చిన్నాభిన్నమైపోయాయ్. నాగా విప్లవకారులు పెట్టిన బాంబులు.

"భాస్కరన్ - ఇది నా పుట్టింరోజు గదా!" అన్నాను - అక్కడ ఛిన్నాభిన్నమైన అమాయిక నేపాలీల శవాలు చూడలేక.

లక్షిందేవమ్మ - అధ్యాత్మం

"లక్షిందేవమ్మా - నువ్వేమీ భయపట్టం లేదు గదా?" అని అమ్మ ప్రశ్నిస్తున్నది.

పుస్తకం నుండి దృష్టి మరల్చి ఆమె వైపు చూచాను.

"నాకేం భయంతల్లీ. మీరు లేరా! పంతులుగారి పలుకుబడి లేదా? ధనకోటమ్మగారి దణ్ణులేదా ? ఆపైన సుందరకాండ హనుమంతులు లేడా?" అని ఆమె జవాబు.

చిన్నవాణ్ణి - అయినా ఆ సంభాషణలో ఏదో మార్మికవేదన. దాని వెనక ఒక సమాజం, ఒక చరిత్ర, ఒక విధివిలాసం అన్నీ పెనవేసుకొని ఒక స్త్రీ రూపంలో నన్ను ఆలోచింపజేసిన లోకవృత్తాంతం. ఆ స్త్రీ లక్షిందేవమ్మ. రాత్రి మా ఇంట్లో విందుకు పప్పురుబ్బుతూ, అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలోపల్లవి - "ఇంతీ, చెంగల్వబంతీ, చెలువల మేల్ బంతీ, గుణముల దొంతీ" ముగించి, అమ్మ ప్రశ్నకు సమాధానం యిచ్చి, అనుపల్లవి అందుకొన్నది- "శ్రీకాంతుడు గాకున్న ఖరదూషణాదుల నావంతలోన జంప". సజీవ మహాచేతనంగా ఇల్లంతా కమ్ముకొనే ఆ సుమధురగాత్రం మళ్లీ ఎక్కడా వినలేదు.

ధర్మవరందో, ఆరణిదో పట్టుచీరె పచ్చదనం, నిండుముత్తయిదువ గంభీర నీరవ మూర్తిమంతం.

చివరి కోరిక

జైలరు : మీ ఇద్దరినీ ఈ రోజు ఉరి తీస్తారు. మీ చివరి కోరిక చెప్పండి తీరుస్తాం.

ఒకటవ ఖైదీ: నన్ను జైలులో పెట్టి నప్పుడు నా దగ్గరున్న నా కవితల పుస్తకం తీసుకున్నారు. నా కవితలు మీ అందరికీ వినిపిస్తాను. ఆ పుస్తకం ఇవ్వండి సార్.

రెండవ ఖైదీ : అతనికి ఆ పుస్తకం ఇచ్చే లోపల నన్ను ఉరి తీయండి సార్.

వి.వి. సీతారాము దాసు
(గుంటూరు)

తీరంలేని అమృతనదం వలె తొట్రుపాటు పడని సితతి ప్రజ్ఞత. ఆమె వంటమనిషని ఎవరు పొరబడతారు? ఊరగాయలు పెడ్తున్నా అప్పడాలు వత్తుతున్నా, వడియాలు ఎండలో ఆరబోస్తున్నా ఆమె నిర్జల ఏకాదశీ ఉపవాసం చేస్తున్నదని అనుమానించరాదు.

రెండవసారి గమనిస్తే గాని ఆమె సౌందర్యం కనిపించదు. పిన్ని చెబితేగాని ఆమె విషాదం తెలియదు

భర్తటక్కరి, జూదరి, సోమరి. కూతుర్నీ భార్యనూ గాలికి వదిలి పలాయనం చిత్తగించాడు. చేసిపోయిన అప్పులన్నీ తనకాయకష్టంతో తీర్చింది. ఒంటరిజీవన పోరాటంతోనే కూతుర్ని చక్కగా చదివిస్తున్నది. పిల్లకు హిందీపాఠాలు నెపంతో ఒక కామాంధుడు, భార్య పుట్టింటికి పోగానే పోగాలంకమ్మిన ఇంకొక్కప్లీడరూ - అన్ని అల్లర్లనూ హనుమంతుడికి నివేదించి నిలిచినా, మాధనకోటమ్మపిన్ని ఆకామాతురులకు బుద్ధి చెప్పిన వైనం - ఆమె మాటల్లోనే వినాలి. తర్వాతెప్పుడో ఆమె ఆ ఊరు విడిచిపోయింది.

అయినా కాలం ఆగదు. మా ఉమ్మడి కుటుంబం ఛిన్నాభిన్నమై, నాన్నగారి వ్యాపార హర్మ్యాలు కూలిపోయి, అప్పుల ఊబిలో కూరుకుపోయి, ఓడలు బండ్లయినపుడు, అమ్మనగలు పోయి పసుపుతాడు తోడయినపుడు, పనిమనిషి చివర జీవానికి అమ్మతన కట్టుడు చీరెతోనూ, పాలనాగమ్మ బాకీకి నాన్నగారి ట్రంకుపెట్టెలతోనూ ఖాతాలురద్దుచేసి నప్పుడు, నా బడి జీతానికై గూడుగూడూ, మూలామూలా దేవుడి డబ్బాలు వెతికి కాన్లు, అణాలు, బేడలు కూడబెడ్తున్న తరుణాన - అమ్మముఖం చూచాను. కన్నీళ్లు చూడలేదు.

నన్ను తనవాడినిగా చేసుకొన్న ఆ పట్నం వదిలి మా గ్రామం తరలిపోతున్న తరుణాన అమ్మమాటలు. "లక్ష్మిందేవమ్మ మరచెంబు మనింట్లోనే వున్నది - ఎట్లా మరిచిందో ఏమో. ఇదామెకు చేరే ఉపాయంకనిపించటం లేదు. "అమ్మ ఆమరచెంబుచేతబట్టుకుని బండిదాకా నడుస్తున్నది.

ఎదురుగా ఇంకో జట్కాబండినుండి లక్షిందేవమ్మగారు దిగుతున్నది. చెంపలు తెల్లబడ్డముఖంలో అదేహాసం. అదేచల్లనిచూపు. కాశిబోసి కట్టిన పట్టుచీర.

"ఒక్కక్షణం తల్లీ. ఈ వరండాలో నిలబడు, నా కూతురి పెళ్లి పీటల మీద కూచొన్న పుణ్యదంపతులు. నన్నాదరించిన తల్లిదండ్రులు. మీకష్టం విన్నాను. పైనున్న వాడు కరుణిస్తాడు. నీకొడుకు ప్రయోజకుడవుతాడు" అంటూనే అమ్మచేతిలో మరచెంబు అందుకొని అందులో తనచేతిలోని చిన్నమూట- రాణీమార్కు రూపాయల మూటవేసి, అమ్మకు పళ్లెంలో పసుపూ కుంకుమా చీరపెట్టి, నా బుగ్గలుపుణికి, మౌనంగా నాన్నగారి కాళ్లు తాకి మాయమై పోయింది. కాని ఈమారు ఆమెకన్నీరు చూచాను. ఆమె వైధవ్యం చూచాను.

ఆమె ఆశీస్సులు వృధాకాలేదు. ఆమె మరచెంబు తర్వాత నాకు అక్షయపాత్రగా నిలిచింది. అమ్మానాన్నా పోయారు. అంచెలంచెలుగా నేను పెద్ద ఉద్యోగినయ్యాను.

ఎన్నేళ్ల తర్వాతనో తిరుపతి కొండబాటను నడుస్తున్నప్పుడు ఒక వృద్ధురాలి అచంచల విశ్వాసంతో మళ్లీ దర్శనమిచ్చింది లక్షిందేవమ్మ. "నాయనా మనవడి పెళ్లి కొండమీదనేనని మొక్కుకున్నాను. డబ్బుకుకొదవలేదు. అంతా సుఖంగా వున్నారు. ఒక ముచ్చట చెప్పనా? అమ్మ పేర అన్నదాన విరాళం ఇవ్వాలనే సంకల్పంవుంది. నిన్ను చూచాను." అన్నదామె. ఎందుకీ కన్నీళ్లు!